

ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

Експертна дискусія
«Фінансова система України в умовах війни.
Чи готові банки кредитувати?»

Сергій Ніколайчук – заступник Голови Національного банку України
Євген Дубогриз – асоційований експерт CASE Україна

У квітні аналітичний центр CASE Україна провів дискусію на тему **«Фінансова система України в умовах війни. Чи готові банки кредитувати?»**. У ній взяли участь заступник Голови НБУ Сергій Ніколайчук та банківський експерт CASE Україна Євген Дубогриз, модерував захід директор CASE Україна Дмитро Боярчук.

Тут ми публікуємо ключові тези дискусії, а також скорочений переказ доповідей спікерів.

Основні тези (30 секунд на читання):

- Облікова ставка під час війни погано працює як монетарний інструмент. Основний монетарний інструмент зараз - це адміністративні обмеження, обмеження як на валютному ринку, так і обмеження на роботу банків.
- Банківська система впоралася із шоком початку війни, банки вже повертають рефінансування НБУ, йде приплив коштів населення до банківської системи. Навіть банки в регіонах, де йдуть активні бойові дії, працюють безперебійно.
- Ліквідність - ключовий та єдиний показник банків під час активної фази війни.
- В банків достатньо коштів, аби активно кредитувати бізнес.
- НБУ значно спростив діяльність банків на початку війни. Натомість банки повинні чесно відображати у своїх показниках реальний фінансовий стан. Які б не були збитки за результатами війни, їх не можна приховувати через прикрашання звітності.
- Банки це теж бізнес, який має заробляти. Банки кредитують і кредитуватимуть ті бізнеси, які мають шанси на успіх, або ті бізнеси, які підтримуватиме держава за допомогою своїх програм.
- Після війни НБУ повернеться до звичної монетарної політики: режиму інфляційного таргетування, гнучкого обмінного курсу, буде крок за кроком скасовувати адміністративні обмеження.

Переказ дискусії.

- В якому стані у нас зараз економіка, як вона зараз працює?

Сергій Ніколайчук:

Зараз дуже важко вимагати агрегованих оцінок, до яких звикли макроекономісти. НБУ більше покладається на мікроекономічні оцінки, на опитування підприємств, на спостереження за багатьма мікро-індикаторами.

Як ми спостерігаємо, після шокowego стану перших двох тижнів українське населення і бізнес починають оговтуватись, адаптуватися до нової реальності.

ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

Нормальна робота банківської системи допомагає економіці адаптуватися до війни. Один з прикладів – початок посівної, яка вже триває в 21 області, у тому числі на Сумщині та на Харківщині. Цього року посівна почалася пізніше, але насамперед це було пов'язано з погодними умовами. Звичайно, воєнні дії також накладали свій відбиток.

Багато кого турбує експортна логістика продукції агро та металургії. Сьогодні триває переорієнтація від непрацюючих портів: у березні потенціал експорту зернових становив 600 тис. тон на місяць (порівняно з 5-6 млн тон у довоєнний час), а вже на початку квітня експортні можливості у місячному розмірі складають 1 млн тон. У найближчі тижні потужності будуть розширені до 1,5 млн тон.

Це відбувається через нарощення перевезень Укрзалізницею, створення нових «зелених коридорів» Україна-Польща. Також тривають перемовини про експорт через європейські порти, зокрема через румунський порт Констанца.

Відновлюється життя у звільнених від російських окупантів регіонах.

Стабільно працює енергетична система, що є важливим елементом функціонування економіки.

Харчова промисловість розгортає нові потужності на територіях де відсутні активні бойові дії, де є стабільний як всередині країни так і за кордоном.

Окремі металургійні заводи відновлюють виробництво та експорт, перебудовується логістика. Сьогодні багато підприємств металургії та машинобудування переорієнтуються на умови воєнного часу і на відповідний попит на окрему продукцію.

- Які перспективи банківської системи в умовах бойових дій?

Сергій Ніколайчук:

По-перше, банки дуже гарно пройшли це випробування війною. НБУ заздалегідь з банками готували плани роботи за різних сценаріїв, хоча не сподівалися, що вони будуть реалізовані. Як результат, навіть в таких умовах банки продовжують функціонувати, своєчасно виконувати свої зобов'язання з обслуговування юридичних і фізичних осіб, кредитують суб'єктів господарювання, надають послуги по всій території України навіть у містах активного ведення бойових дій. Банки продовжують готувати нові плани і я думаю, що безперебійність їх роботи буде точно забезпечено.

Зараз банки недоотримують значну частину своїх доходів, втратять частину кредитного портфелю, погіршиться його якість і це буде негативно впливати на кредити, на капітал банків. Однак, на думку НБУ, і відповідно до наших комунікацій з банками, вони мають продовжити працювати, навіть якщо їхні показники діяльності капіталу будуть меншими за встановлені нормативи.

ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

Для цього ми змінили свою нормативну базу: ініціювали внесення змін до законодавства, що унеможливило застосування заходів впливу за порушення банками нормативів (наприклад, достатність капіталу та ліквідності). Таким чином ми забезпечили спроможність банків кредитувати навіть якщо вони зазнаватимуть збитків. Наш план полягає в тому, що вже після завершення війни фінансові установи матимуть достатньо часу для того, щоб привести свою діяльність у норму та знову сформувані відповідний запас капіталу.

На самому початку війни Національний банк здійснив низку кроків аби спростити діяльність банків в умовах війни. Для того, щоб підтримати їх фінансовий стан, їхню спроможність кредитувати. Зокрема, дозволив банкам реалізовувати кредитні канікули і вони активно цим користувалися. Ми дозволили банкам не враховувати прострочку за кредитами при оцінці кредитного ризику. Також ми дали право реструктуризовувати кредити, що пов'язані з фінансовими труднощами боржників (через російську агресію) без визнання дефолту за такими кредитами. Це створює гнучкі умови для роботи банків зі своїми позичальниками та пошуками оптимального графіку та умов обслуговування боргу.

Наша комунікація з банками базується на тому, що банки повинні чесно відображати у своїх показниках реальний фінансовий стан. Якби не були збитки за результатами війни їх не можна приховувати через прикрашання звітності. Важливо побачити справжню картинку, бо без неї буде дуже складно впровадити ефективний план оздоровлення банківської системи після завершення війни.

Ми дозволили банкам оцінювати кредитний ризик за банками-контрагентами без врахування дотримання ними економічних нормативів, які встановлюються Національним банком. Таким чином банки зможуть досить гнучко управляти своєю діяльністю і працювати в поточних умовах.

Але після завершення війни НБУ буде поступово повертати регулювання банківської системи на нормальні рейки.

Реформи НБУ у банківському регулюванні, які почалися з 2015 року, дозволили українським банкам зустріти війну у стані, який дозволяє їм зараз бути не гальмом для відновлення економіки, а, навпаки, давати додатковий ресурс.

Євген Дубогриз:

До війни Нацбанк багато критикували за те, що у банків велика ліквідність і тому, треба всіх кредитувати: «гарні позичальники закінчилися, давайте кредитувати всіх поспіль». Але Нацбанк, за останні декілька років, не змінив генеральну лінію, не дозволяв банкам безконтрольно роздавати кошти вкладників, – і це допомогло системі втриматись.

- Які найскладніші ділянки «фронту» у банківському секторі?

Євген Дубогриз:

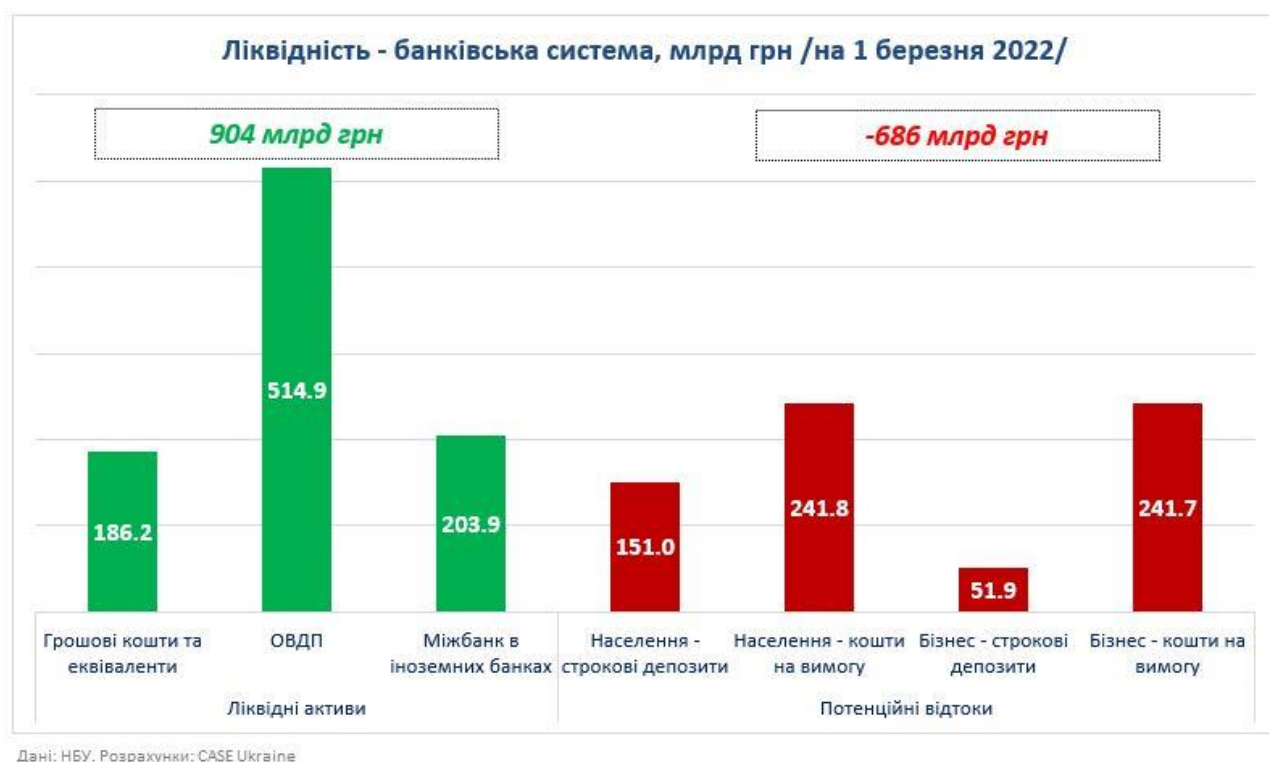
ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

У банківському нагляді є дві основні характеристики банків: ліквідність – спроможність тут і зараз розраховуватися з клієнтами, надавати кошти; платоспроможність – здатність це робити протягом довгого часу, бути операційно самостійними, заробляти і виконувати всі зобов'язання протягом декількох або й багатьох років.

Під час війни друга складова – платоспроможність – взагалі не предмет уваги. Зараз, коли незрозуміло, скільки триватиме війна й в якому стані її закінчить економіка, всі до єдиного банки в нас умовно неплатоспроможні. Ніхто не може знати, які там будуть втрати. І тому на перше і єдине місце виходить ліквідність.

З нею проблем немає.

Ситуація з ліквідністю банківської системи після першого тижня війни.

Цей графік демонструє, що буде за абсолютно катастрофічного сценарію, коли з банків ідуть 60% всіх вкладів населення і 50 % всіх коштів бізнесу. Це нереальний сценарій, дуже гіпотетичний. У нас набагато менше був відтік коштів бізнесу у березні, а по коштах населення був навіть приплив. Але навіть якщо б цей сценарій реалізувався, то в банків на початку війни і зараз є достатньо вільного ресурсу, тих коштів, якими можна компенсувати навіть такий катастрофічний та гіпотетичний відплив ліквідності.

В реальності ситуація набагато краща. У нас зараз ситуація по відтоках навіть трохи краще ніж була на початок березня, в нас дуже багато коштів населення повернулися в систему (примітка: за березень +66 млрд грн, або +15% до рівня початку війни). Кошти бізнесу трохи продовжують відпливати.

ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

На рівні банківської системи у нас мінімум 6 місяців жодних проблем з ліквідністю не буде, в банків є ресурси для того щоб повністю розраховуватися із вкладниками.

Чотири банки знаходяться під великим ризиком і три банки просто під ризиком втрати цієї ліквідності. По-перше, це банки, які мали або роздрібну модель кредитування, тобто орієнтувалися на споживчі кредити (майже всі вони не обслуговуються). По-друге, банки у кого основний бізнес був в регіонах, що вражені війною.

У банків є ресурс до кредитування. Також є бажання від держави підтримувати через модифікацію кредитних програм 5-7-9 і компенсація відсотків за рахунок держави, тобто запровадження державних гарантій на кредити.

- Чому банки не всіх кредитують?

Євген Дубогриз:

Важливо пам'ятати, що банки – це теж бізнес. Часто ми всі забуваємо, що банкам теж треба заробляти. Тому зараз кредитування буде йти у ті галузі, де держава буде надавати часткові або повні гарантії кредиту, компенсацію відсотків. Це, в першу чергу, сільське господарство, логістика, експортні галузі. Тут кредитування не відноситься до кризових рівнів, воно буде на тому рівні, щоб підтримувати економіку і це переважно обігові кошти. Якщо йдеться про інвестиційне кредитування, то не варто очікувати швидкого відновлення.

Сергій Ніколайчук:

Банки теж бізнес, який хоче жити. Банки кредитують і кредитуватимуть ті бізнеси, які мають шанси на успіх, або ті бізнеси, які підтримуватиме держава за допомогою своїх програм. Наприклад, програми з кредитування посівної чи 5-7-9 для підтримки малого та середнього бізнесу.

Підтримка держави наразі сфокусована, через обмеження у ресурсах, на тих сферах, які уряд бачить як критичні для функціонування власної економіки. Зараз це агросектор (продовольча безпеки країни), енергетика, логістика – сфери, які виходять на перший план під час воєнного часу. Мова про кредитування будівництва буде активно йти вже в післявоєнний час, моя думка така.

В кожного банку своя ситуація, в кожного кредиту може бути своя специфіка, але загальний меседж, який ми послаємо до банків – це те, що без кредитування економіка буде відновлюватися дуже повільно, з іншого боку банки теж є бенефіціарами відновлення нашої економіки.

- Які принципи монетарної політики закладає Нацбанк в умовах війни?

Сергій Ніколайчук:

В умовах війни ми були змушені відмовитися від класичної ортодоксальної монетарної політики, спрямованої на: управління інфляційними процесами, таргетування інфляції через процентну ставку. Зокрема, Комітет з монетарної політики НБУ залишив ставку на рівні 10% тому, що ми не хотіли робити вигляд, ніби живемо в стандартних умовах.

ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

Ми чудово розуміємо, що основний монетарний інструмент - це адміністративні обмеження, обмеження як на валютному ринку, так і обмеження на роботу банків. Продовжимо використовувати цей інструментарій, щоб забезпечувати макрофінансову стабільність.

- Окремі клієнти банків мають питання про відсотки за офердрафтом використаним до війни: кредитні канікули не надають, далі нараховуються відсотки. Чи є програми рефінансування такої заборгованості?

Сергій Ніколайчук:

НБУ надав банкам інструменти для запровадження кредитних канікул, зокрема не враховувати прострочки за кредитами при оцінці кредитного ризику.

Регулятор не може розглядати кожен кейс окремо. Банки самостійно вирішують ці питання і пропонують кредитні канікули своїм боржникам, хто дійсно їх потребує.

З іншого боку, у Західній Україні багато бізнесів продовжують функціонувати на довоєнному рівні. На нашу думку, вони мають підтримувати банківську систему і продовжувати обслуговувати свої кредити.

Національний банк в початку війни запровадив бланкове рефінансування – інструмент націлений на боротьбу з відпливом вкладів населення та бізнеса. Точніше, це нівелювання відтоку вкладів, який спостерігався протягом першого тижня. Але вже зараз проблеми з ліквідністю банків немає. Бланкове рефінансування майже не використовується в банках і вони активно повертають кредити, які вони брали в перший та другий тиждень війни.

- Що буде з курсом валюти?

Сергій Ніколайчук:

З початку війни ми перейшли до фіксованого обмінного курсу. Найближчим часом ми будемо використовувати саме такий валютний режим. Вже після війни будемо поступово повертатися до стандартів монетарної політики держави: режиму інфляційного таргетування; гнучкого обмінного курсу; покрокове скасування адміністративних обмежень.

- Чи є можливість дати банкам для зниження поточних відсоткових ставок по діючим кредитам?

Сергій Ніколайчук:

Це вже відбувається через державні програми, по кредитах на посівну встановлена нульова процентна ставка, по програмі 5-7-9 також встановлені пільгові процентні ставки, які дозволяють перенести більшу частину цього навантаження у виплаті процентів з бізнесу на державу.

- Яка ситуація з банками, які не виконують зобов'язання з повернення депозитів юридичним особам, чи є це системною проблемою, як в умовах воєнного стану на це реагує Нацбанк?

ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

Сергій Ніколайчук:

Системної проблеми немає. Як я вже зазначав, банки виконують свої зобов'язання перед клієнтами як перед фізичними особами так і перед юридичними, і якщо є поодинокі випадки, то ми намагаємося максимально швидко вирішити проблему.